

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

Överklagande av beslut ang. kvarstad

Klagande

Riksåklagaren
Box 5553
114 85 Stockholm

Motpart

JM
Offentlig försvarare: advokaten PF

Överklagat avgörande

Göta hovrätts beslut den 19 maj 2025 i mål nr Ö
2271-25

Yrkande

Jag yrkar att Högsta domstolen förordnar om kvarstad på så mycket av egendom tillhörig JMs att fordringar avseende målsägandenas skadeståndsanspråk till ett belopp om 570 000 kr kan antas bli täckt vid utmätning.

Frågan i målet

Den fråga som enligt min uppfattning är av intresse ur prejudikatsynpunkt är ett tydliggörande av vilka omständigheter som bör vara för handen för att den misstänkte ska anses skäligen kunna befaras, genom att avvika, undanskafta egendom eller på annat sätt, undandra sig att betala den ersättning som kvarstaden avses trygga (26 kap. 1 § första stycket rättegångsbalken). Det gäller även vad som bör krävas för att åtgärden kvarstad ska anses vara proportionerlig (andra stycket i samma lagrum).

Bakgrund

JM är sedan den 18 mars 2025 frihetsberövad såsom anhållen eller häktad på sannolika skäl misstänkt för mord den 5 eller 6 december 2024. Han är meddelad restriktioner. Åtal ska väckas senast den 19 juni 2025. Målsägande är dödsboet efter den avlidna samt hennes närmaste anhöriga. De har anmält till åklagaren att de har för avsikt att framställa skadeståndsanspråk uppgående till sammanlagt 570 000 kr. *Se vidare bilaga Sekretess.*

Örebro tingsrätt beslutade den 13 maj 2025 att avslå åklagarens begäran om kvarstad (se aktbilaga 79 i mål B 1927-25). Tingsrätten angav i sitt beslut att JM är på sannolika skäl misstänkt för mord, men att det inte är visat att det skäligen kan befaras att han kommer att avvika eller genom att undan-skaffa egendom eller på annat sätt undandra sig att betala skadestånd eller annan ersättning till målsägande som kan antagas komma att på grund av brottet ådömas honom.

Åklagaren överklagade tingsrättens beslut. Hon anförde i sitt överklagande i huvudsak följande. JM riskerar ett långt fängelsestraff samt att betala ett högt skadestånd. De innebär att han kommer att sakna möjlighet att erhålla någon inkomst under de närmaste åren. Rekvisitetet ”skäligen befaras” är en låg risk. Det ligger i sakens natur att en undandraganderisk kan befaras när det är fråga om ett så högt skadeståndsanspråk. Det finns en presumtion för undandragande vid denna typ av brott. *Se vidare bilaga Sekretess.*

Göta hovrätt beslutade den 19 maj 2025 att fastställa tingsrättens avslagsbeslut med samma motivering, vilket är det beslut som nu överklagas.

Rättslig reglering

Kvarstad i brottmål regleras i 26 kap. rättegångsbalken. Syftet med reglerna är att säkerställa verkställighet av en betalningsskyldighet som kan komma att ådömas den misstänkte på grund av brott. De fordringsanspråk som omfattas är böter, värdet av förverkad egendom, företagsbot eller annan ersättning till det allmänna samt skadestånd eller annan ersättning till en målsägande. Kvarstad innebär att så mycket av den misstänktes egendom får omhändertas eller på annat sätt undandras hans förfoganderätt att anspråket kan antas bli täckt. Kvarstad avser inte föremål som kan ha betydelse för brottsutredningen eller som avhänts någon genom brott eller som på grund av brott ska förverkas, jfr. 27 kap. rättegångsbalken som behandlar beslag m.m. (se Fitger, Kommentaren till Rättegångsbalken, JUNO, utgåva 97, 2024).

I 1 § anges de närmare förutsättningarna för kvarstad. En första förutsättning är att kvarstaden riktar sig mot någon som är skäligen misstänkt för brott. En andra förutsättning är att det skäligen ska kunna befaras att den misstänkte genom att avvika, undanskaffa egendom eller på annat sätt undandrar sig att betala den ersättning som kvarstaden avses trygga (se första stycket). Vidare krävs för att kvarstad ska kunna beviljas att skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller något

annat motstående intresse, dvs. efter en proportionalitetsbedömning (se andra stycket). En motsvarande proportionalitetsregel finns i 24 kap. 1 § tredje stycket rättegångsbalken i fråga om häktning. I förarbetena anges att regeln ger uttryck för att minsta möjliga tvång ska användas för att nå det avsedda syftet och innebär samtidigt en erinran om att tvångsmedlet får användas endast om syftet med åtgärden inte kan tillgodoses genom mindre ingripande åtgärder (jfr. prop. 1988/89:124 s. 65).

Med anledning av lagtextens utformning kan sålunda konstateras att kvarstad får beslutas vid alla typer av brott. När frågan om kvarstad aktualiseras i ett brottmål har utredningen ofta kommit så pass långt att misstankegraden inte vållar några egentliga problem. Den misstänkte kan redan vara frihetsberövad såsom anhållen eller häktad varvid ställs krav på minst skälig misstanke. När det gäller skadestånd eller annan ersättning till målsägande kan målsäganden välja att föra sin talan i brottmålet eller i civilrättslig ordning. Kvarstad kan beviljas i båda fallen, i det första fallet enligt nämnda kapitel och i det andra fallet enligt 15 kap. rättegångsbalken. Bestämmelsen om kvarstad i 15 kap. 1 § rättegångsbalken saknar ovan angivna proportionalitetsregel. En princip om proportionalitet anses emellertid gälla även enligt detta kapitel (se Gregow, T., Kvarstad och andra säkerhetsåtgärder. Enligt 15 kap. rättegångsbalken m.m., 2 uppl., 2022, s. 93, med hänvisningar till rättsfall). Ett yrkande om kvarstad framställs normalt av åklagaren även i de fall där det är avsett att säkra målsägandens anspråk. En förutsättning för ett sådant yrkande är enligt 26 kap. 2 § tredje stycket rättegångsbalken att målsäganden har anmält sitt anspråk till åklagaren.

När det gäller kravet på att det skäligen ska befaras att den misstänkte undandrar sig sin betalningsskyldighet genom att avvika, genom att undanskaffa egendom, eller på annat sätt, bör ledning kunna hämtas från motsvarande uttryck i 24 kap. 1 § rättegångsbalken om skäl för häktning. Enbart risk för avvikande är inte tillräckligt utan avvikandet ska också leda till att den misstänkte undandrar sig sin betalningsskyldighet. När det gäller risk för att den misstänkte undanskaffar egendom bör risken avse någon konkret åtgärd, t.ex. att tillgångar göms undan. Bedömningen av risken ska utgå från omständigheterna i det enskilda fallet. Det är inte varje åtgärd genom vilken den misstänkte sätter sig ur stånd att betala som kan grunda kvarstad utan det krävs att åtgärden i sig är klandervärd. Det kan t.ex. vara fråga om en åtgärd som är av det slaget att den skulle kunna leda till återvinning i konkurs (se prop. 1980/81:84 s. 427). Det torde dessutom krävas någon konkret omständighet som talar för att den misstänkte har för avsikt att undandra sig betalningsskyldighet. Det är således inte tillräckligt att den misstänkte har dålig ekonomi eller att man hyser allmänna farhågor om att den misstänkte inte kommer att göra rätt för sig. En konkret omständighet kan vara att den som är misstänkt för förmögenhetsbrott för över egendom av betydande värde till anhöriga genom bodelning eller gåva eller att det finns tecken på att den misstänkte för över tillgångar till utlandet (se a. prop. s. 430).

Fråga om det har förelegat förutsättningar att förordna om kvarstad har prövats i olika avgöranden av Högsta domstolen, varav flera har anknytning till tvistemål.

I rättsfallet NJA 1983 s. 862 I, som rörde en tvist om 292 000 kr, fann Högsta domstolen att det inte var visat att det förelåg någon omständighet som kan utgöra grund för misstanke att svaranden, som åter var bosatt i Sverige, skulle vidta åtgärder som omöjliggör eller försvårar verkställighet av en framtida dom. Det förelåg därmed inte grund för att låta kvarstaden bestå.

I det andra fallet NJA 1983 s. 862 II gjorde ett bolag gällande en fordran om cirka 65 000 kr på ett par makar i anledning av att de hävt ett fastighetsköp på grund av ekonomiska skäl. Högsta domstolen fann att enbart den omständigheten att svarandena hade sålt en tidigare fastighet vars överlåtelse villkorats i köpeavtalet mellan parterna inte kunde anses medföra att det skäligen kunde befaras att de skulle undandra sig att betala enligt den framtida domen.

I rättsfallet NJA 1988 s. 305, som rörde en tvist mellan två bolag rörande en förmedlingsprovision om cirka 114 000 kr, biföll Högsta domstolen yrkandet om kvarstad. Högsta domstolen konstaterade i sitt beslut att svarandebolaget hade åtskilliga betalningsanmärkningar och inte hade fullgjort sina skyldigheter enligt aktiebolagslagen genom att till myndighet sända in föreskrivna redovisningshandlingar. Styrelseledamoten hade också under senare år varit knuten till näringsverksamhet som lett till konkurs. Vidare ansågs kärandebolaget ha fog för sitt antagande att svarandebolagets enda tillgång var en fordran på grund av försäljning av rörelsen. Sammantaget ansågs sökanden ha visat att det skäligen kunde befaras att motparten skulle vidta åtgärder för att söka undandra sig att betala sin skuld.

Ett annat avgörande som avsåg kvarstad på grund av skadestånd i anledning av brott är NJA 1992 s. 154. De tilltalade hade dömts för grov stöld till fängelse två år respektive för medhjälp till grov stöld till fängelse ett år och sex månader. Fordringarna uppgick till drygt 6 900 000 kr respektive drygt 4 300 000 kr. Högsta domstolen konstaterade att de fordrade beloppen var mycket stora. I ett sådant läge ansågs i allmänhet föreligga en påtaglig risk för att gäldenären på ena eller andra sättet söker undkomma att betala skulden. Några särskilda omständigheter som motsade detta hade inte framkommit. Motparterna kunde därmed skäligen befaras undandra sig betalning och kvarstadsyrkandet bifölls.

Ytterligare ett avgörande är NJA 2007 s. 690. Ett aktiebolags konkursbo förde en återvinningstalan mot ett koncernbolag gällande ett krav om drygt 3 200 000 kr. I konkursbolaget hade tidigare betalningssäkrats medel till täckning av skatteskulder om cirka 16 miljoner kr. Högsta domstolen konstaterade inledningsvis, i likhet med underinstanserna, att konkursboet visat sannolika skäl för sin fordran. Frågan var därmed i första hand om det skäligen kunde befaras att koncernbolaget skulle undandra sig att betala skulden. Fordran ansågs

betydande i förhållande till koncernbolagets nettotillgångar och det beaktades även att koncernbolaget tidigare hade varit involverat i återvinningsbara transaktioner. Emellertid måste därutöver en konkret sabotagerisk föreligga, vilket ansågs vara fallet med hänsyn till vissa åtgärder bolaget hade vidtagit (ansökt om tillstånd som upplagshavare och tidigare agerande i samband med sökandebolagets konkurs). Högsta domstolen framhöll att för att kvarstad ska komma i fråga är det inte tillräckligt att svaranden har för avsikt att undandra sig betalning; det krävs även att den befarade sabotageåtgärden rent faktiskt kan komma att genomföras och att risken härför är så överhängande att det finns ett omedelbart behov av provisoriskt rättsskydd. Så långt som att det ska vara fara i dröjsmål kan kravet uppenbarligen inte sträckas i de fall gäldenären getts tillfälle att bemöta kvarstadsansökningen. Om det å andra sidan står klart att det befarade undandragandet kan äga rum först sedan det föreligger en lagakraftvunnen dom i målet är det å andra sidan tydligt att något omedelbart behov av provisoriskt rättsskydd i de flesta fall inte finns och att kvarstad inte då kan komma i fråga. Högsta domstolen fastställde underinstansernas beslut om kvarstad.

Frågan om kvarstad har prövats i flera hovrättsavgöranden av vilka här kan nämnas följande.

I RH 2011:68 beviljade hovrätten en begäran om kvarstad. Misstanken gällde grovt bidragsbrott och det förväntade anspråket uppgick till minst 10 miljoner kr. Med hänsyn till beloppet måste i allmänhet anses föreligga en påtaglig risk att gäldenären på det ena eller andra sättet söker undkomma att betala skulden. Några omständigheter som motsade detta hade inte framkommit. Åtgärden ansågs proportionerlig.

Svea hovrätt beslut den 9 december 2024 i Ö 16405-24. I ett mål angående grov våldtäkt mot barn m.m. yrkade åklagaren under pågående förundersökning om förordnande av kvarstad till ett belopp om 1 225 000 kr till säkerställande av målsägandens skadeståndsanspråk. Tingsrätten fann att det skäligen kunde befaras att den misstänkte skulle undandra sig att betala skadestånd genom att undanskaffa egendom eller på annat sätt, men eftersom en kvarstad inte ansågs vara proportionerlig avslogs åklagarens begäran. Hovrätten avslog åklagarens överklagande utan egen motivering.

Göta hovrätt dom den 14 maj 2025 i mål B 960-25. I ett mål angående grov våldtäkt mot barn m.m. hade tingsrätten i dom förordnat att tidigare beslutad kvarstad om 500 000 kr skulle bestå. Hovrätten gjorde samma bedömning som tingsrätten i fråga om kvarstaden.

Göta hovrätt dom den 30 april 2025 i mål B 900-25. I ett mål angående mord m.m. hade tingsrätten tidigare förordnat om kvarstad till ett belopp om 500 000 kr till säkerställande av skadestånd eller annan ersättning till målsägande. Hovrätten fastställde tingsrättens beslut i fråga om kvarstad i domen.

Göta hovrätt dom den 2 september 2024 i mål B 3033-24. I ett mål angående våldtäkt mot barn förordnade tingsrätten om kvarstad till ett belopp om 315 000 kr till säkerställande av skadestånd eller annan ersättning till målsägande. Hovrätten fastställde tingsrättens beslut i fråga om kvarstad.

Hovrätten för Västra Sverige dom den 14 maj 2025 i mål B 2923-25. I ett mål angående våldtäkt mot barn m.m. förordnade tingsrätten om kvarstad till ett belopp om 290 000 kr jämte ränta till säkerställande av skadestånd eller annan ersättning till målsägande. Tingsrätten motiverade kvarstaden med det långa fängelsestraff den tilltalade hade ådömts och att det fanns en uppenbar risk för att han skulle undandra sig att betala skadeståndet. Hovrätten förordnade om att kvarstaden skulle fortsätta gälla till ett belopp om 255 000 kr.

Hovrätten för Västra Sverige dom den 19 januari 2024 i mål B 4642-23. I ett mål angående penningtvättsbrott hade tingsrätten tidigare förordnat om kvarstad till ett belopp om drygt 384 000 kr till säkerställande av skadestånd eller annan ersättning till målsäganden. Hovrätten, som fastställde tingsrättens beslut i fråga om kvarstad, angav som motivering att det skäligen kunde befaras att den tilltalade genom att avvika eller genom att undanskaffa egendom eller på annat sätt skulle undandra sig att betala skadestånden. Hovrätten angav även att det var proportionerligt att besluta om fortsatt kvarstad.

Hovrätten för Västra Sverige beslut den 19 februari 2021 i Ö 1681-21. Tingsrätten hade i ett mål angående grovt penningtvättsbrott m.m. beslutat om kvarstad till ett belopp om 2 300 000 kr avseende förverkande av utbyte av brott. Tingsrätten angav som skäl för beslutet att det skäligen kunde befaras att den misstänkte genom att avvika eller genom att undanskaffa egendom eller på annat sätt skulle undandra sig att utge ersättning motsvarande förverkat värde samt att åtgärden var proportionerlig. Hovrätten fastställde tingsrättens beslut.

Min bedömning

JM är på sannolika skäl misstänkt för mord på en kvinna med vilken han hade haft ett förhållande med under något halvår. Han är häktad med restriktioner. Kvinnans närmaste efterlevande är två minderåriga barn, moder samt två bröder. JM har två vuxna barn och sina föräldrar i livet.

JM, som är 55 år, är sålunda misstänkt för ett mycket allvarligt brott. Om JM befinnas skyldig till mord kan han förväntas ådömas ett långt fängelsestraff. Det får med hänsyn till hans ålder anses högst osäkert om han kan återinträda på arbetsmarknaden. Att JM i sådant fall under en lång tid kommer att sakna inkomst av förvärvsarbete kommer också att påtagligt negativt påverka storleken på hans framtida pension.

Om JM döms för mord kan han också förväntas bli dömd att betala betydande skadestånd till målsägandens närmaste anhöriga. Det belopp som åklagaren har angett om 570 000 kr anges omfatta såväl dödsboets kostnader

för begravning som ersättning för kränkning och särskild anhörigersättning. Målsägandena kan inte förvänta sig att staten kommer att täcka annat än vissa delar av beloppet. Det får anses ha gjort sannolikt såväl att skadan har uppkommit och att den kan uppskattas till angivet belopp.

Se även bilaga Sekretess. Vilken betydelse som JM:s skuldsättning får är närmast en fråga för Kronofogdemyndigheten i samband med att verkställighet begärs av den framtida domen.

Mot bakgrund av att JM inte kan antas ha någon närmare relation till målsägandens anhöriga och har egna nära anhöriga kan han inte förväntas ha något personligt intresse av att söka tillgodose deras rätt till ersättning. JM innehar sådan egendom som han rimligen med lätthet helt eller delvis kan förfoga över. Han torde under lång tid framöver inte behöva någon egen bostad eller något fordon.

Utredningen visar (bilaga till tingsrättens protokoll vid kvarstadsförhandlingen) att medel löpande försvinner från JM:s konton. Detta talar för att någon, även om JM svårigen själv kan göra det som häktad, förfogar över hans konton.

Att JM:s kontobehållning minskar är en konkret omständighet som talar för att han har för avsikt att undandra sig betalningsskyldigheten genom att undanskaffa egendom. Det aktuella beloppet 570 000 kr är också ett avsevärt belopp i förhållande till JM:s ekonomiska förhållanden och framtida förväntade låga betalningsförmåga. Han har tidigare haft en årsinkomst av tjänst i storleksordningen cirka 450 000 kr, men kan framöver förväntas helt sakna sådana inkomster. Han har inga inkomster av kapital. Detta talar sammantaget för att det föreligger en betydande risk för att JM söker undandra sig betalningsskyldigheten.

För att kvarstad ska bli aktuellt krävs också att åtgärden är proportionerlig. Det belopp som omfattas av ansökan om kvarstad är inte lågt utan relativt högt. JM kan samtidigt vid ett förväntat långt fängelsestraff och vad det medför för hans levnadsförhållanden under lång tid framöver inte anses ha något nämnvärt behov av sina tillgångar, medan minderåriga målsäganden som mist en förälder får anses ha ett förhållandevis stort behov av att faktiskt kunna uppbära den ersättning de kan komma att bli tillerkända.

Prövningstillstånd

Prövningstillstånd får enligt 54 kap. 10 § första stycket 1 rättegångsbalken meddelas om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen. Bestämmelsen tar enligt motiven sikte uteslutande på sådana fall då målet med hänsyn till det allmänna intresset av tillgång till omfattande och vägledande prejudikatbildning bör prövas av Högsta domstolen.

Inledningsvis kan konstateras att de avgöranden som finns från Högsta domstolen rörande kvarstad ligger ett antal år tillbaka i tiden och i flera fall rör tvistemål. I NJA 1992 s. 154 var det fråga om ett brottmål där kvarstaden omfattade mångmiljonbelopp redan i 1990-talets penningvärde. Det får sålunda anses vara fråga om en speciell situation som inte ger tillräckligt tydlig vägledning för de mer ofta förekommande fallen av exempelvis allvarliga våldsbrott eller sexualbrott.

Det saknas tydlig praxis från Högsta domstolen om hur undandraganderisken bör bedömas i brottmål. Det är enligt min uppfattning inte klart hur bedömningen ska göras och vilken konkretion som krävs avseende risken. Att skadeståndsanspråk uppgår till i storleksordningen cirka 500 000 kr eller högre utan att uppgå till mångmiljonbelopp är vanligt vid bl.a. allvarliga våldsbrott, såsom mord eller allvarliga sexualbrott, särskilt om det är fråga om flera gärningar eller flera målsäganden. Som redogjorts för ovan finns det flera hovrättsavgöranden där utgången har gått i olika riktning. Utvecklingscentrum vid Åklagarmyndigheten har påtalat att det finns ett behov av vägledning när det gäller hur undandraganderisken ska bedömas i brottmål och att det efterfrågas av åklagare. Det är enligt min bedömning klart att det behövs tydligare vägledning. Mot bakgrund härav anser jag att det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att frågan om kvarstad prövas av Högsta domstolen (54 kap. 10 § första stycket 1 rättegångsbalken).

Bevisuppgift och målets handläggning

Målet kan avgöras på handlingarna. Om Högsta domstolen meddelar prövningstillstånd förbehåller jag mig rätten att senare inkomma med slutlig bevisuppgift.

Eva Thunegard

Tord Edlund

Bilaga
Sekretess

Kopia till
Utvecklingscentrum
Åklagarkammaren i Örebro (AM-187364-24)